DOI: 10.14746/sh.2018.32.3.001

Sensus Historiae
ISSN 2082–0860
Vol. XXXII (2018/3)
s. 13-29

Ewa Piotrowska
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

„Praktyczny mistycyzm" w życiu i dokonaniach literackich Brygidy Szwedzkiej

Brygida Szwedzka (ok. 1302–1373) była jedną z najbardziej znanych, cenionych i poważanych postaci nie tylko w swoim ojczystym kraju, całej Skandynawii, ale także w Europie późnego średniowiecza. Prezentowała szwedzką średniowieczną myśl religijną, połączoną z pewnymi refleksjami filozoficznymi i do dzisiaj uchodzi za jedną z najważniejszych osobowości w dziejach Skandynawii oraz Europy. W licznych publikacjach zwraca się uwagę na duże możliwości dostosowania jej wzorców (np. pobożność, tolerancyjność, wrażliwość społeczną) do potrzeb człowieka współczesnej Europy[1]. Istotną rolę w jej życiu odgrywała mistyka, stymulująca jej zmagania i zamiary, a zarazem będąca niezwykle ważnym elementem w poszukiwaniu przez nią sensu egzystencji.

Celem artykułu jest przedstawienie charakteru przeżyć mistycznych św. Brygidy i ich wpływu na jej czyny oraz postawę życiową, jak również podkreślenie specyfiki tego, co skandynawskie w jej myśleniu i działaniu. Podstawowym materiałem źródłowym dla niniejszych rozważań jest tekst *Objawień* św. Brygidy[2]. W dziele tym kwiecistość stylu bardzo często przeplata się, a nawet kontrastuje z rzeczywistością dokumentacyjną. Rozważania zaś tworzą mało zwartą całość, daleką od norm i szablonów rozumienia teologii, zasad moralnych i refleksji filozoficznych utrzymanych w duchu średniowiecznej

[1] Por. z obfitej literatury chociażby refleksje ks. Michele Giulio Masciarelli: *Brygida Szwedzka. Średniowieczna Święta dla współczesnej Europy*, Wydawnictwo „Wers", Poznań 1999.

[2] Korzystałam z przełożonego na współczesny język szwedzki przekładu *Objawień* pod redakcją Tryggve Lundéna: *Den heliga Brigitta Himmelska uppenbarelser*, Wydawnictwo Allhems, Malmö 1957-1959 (łącznie cztery tomy). W niniejszym artykule w nawiasach literą rzymską oznaczone zostały kolejne części *Objawień*, a arabską — krótkie rozdziały, na które podzielono to dzieło.

scholastyki. Brygida Szwedzka nie była — jak przystało na kobietę tamtych czasów — filozofem z zawodu i wykształcenia, teologiem czy moralistą.[3]

I.

O szwedzkiej — rodzimej myśli filozoficznej (podobnie, jak i skandynawskiej) w XIV wieku trudno mówić. Skandynawska myśl filozoficzna pozostawała bowiem pod wydatnym wpływem myśli kościelnej i scholastycznej, widoczne były w niej wpływy niemieckie i francuskie. Jedynie Brygida była oryginalniejszym umysłem i to ona dała podstawy szwedzkiemu oraz skandynawskiemu mistycyzmowi. Rozważania jej utrzymane były w nurcie potocznym, niekiedy zbyt mistyfikującym, moralizatorskim, a częstokroć pojawiało się u niej myślenie zdroworozsądkowe. Pluralizm postaw i poglądów filozoficznych, znaczonych arystotelizmem, awerroizmem, ockamizmem, tomizmem i mistycyzmem, znała przede wszystkim „z drugiej ręki" — z wiadomości zasłyszanych, konsultacji i dyskusji (m.in. z Mistrzem Mathiasem i Alfonsem z Jéan)[4].

Jej dzieło *Objawienia*, w którym opisane zostały barwnie i sugestywnie przeżycia mistyczne, widzenia z Matką Boską i Chrystusem, uznane zostało za ważny i oryginalny (na miarę nordyckiego średniowiecza) dokument szwedzkiej i europejskiej kultury literackiej. W historii literatury, zwłaszcza szwedzkiej, a także krajów skandynawskich, imię Brygidy niemal zawsze się pojawia, bo rzeczywiście jej wkład do literatury tego okresu był znaczny. Badacze szwedzkiej literatury i kultury podkreślają uzdolnienia pisarskie Brygidy, jej ogładę i kulturę literacką, walory estetyczno-literackie[5]. W zarysach szwedzkiej literatury zwraca się uwagę na cechy językowo-stylistyczne, reli-

[3] Nie czuję się też kompetentna dokonywać analizy poglądów Brygidy zgodnie z wymogami teologii, zarówno późnośredniowiecznej, jak i współczesnej. Ze względu zaś na ograniczoną objętość artykułu pewne kwestie tylko sygnalizuję.

[4] O jej życiu, poglądach i dokonaniach organizacyjnych por. obszerne studium Ewy Piotrowskiej i Bernarda Piotrowskiego, pt.: *Święta Brygida Szwedzka na tle swoich czasów*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2005. W monografii tej zestawiona jest najnowsza literatura przedmiotu. Por. także E. Piotrowska, *Św. Brygida — wzorzec osobowy i duchowo-kulturowy nordyckiego średniowiecza*, [w:] E. Pakszys, L. Sikorskiej (red.), Duchowość i religijność kobiet dawniej i dziś, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 2000, s. 75-95. Również o Brygidzie, jej poglądach i dokonaniach pisze E. Piotrowska w monografii poświęconej dziejom szwedzkiej myśli filozoficznej: *Myśl filozoficzna w Szwecji. Od mistycyzmu do radykalizmu*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2006, s. 15-32.

[5] Por. M. Brøndstedt, *Nordens literatur*, Vol. I, Gyldendal, København 1972.

gijne, a nawet interesujące wątki społeczno-polityczne *Objawień*[6]. Jej proza literacka porównywana jest pod względem artystycznym do osiągnięć Augusta Strindberga i uznaje się ją za „jedyną wielką pisarkę średniowiecznej Szwecji", która kształtowała to, co w literaturze tworzyło „szwedzki krajobraz" .[7] *Objawienia* zarówno co do treści duchowo-religijnej, jak i motywacji mistycznej mają zarazem charakter ponadpaństwowy, a nawet ponadregionalny, a zatem kontynentalny, w rozumieniu ludzi tamtych czasów — chrześcijański. Są swoistą syntezą późnośredniowiecznej europejskiej wspólnoty chrześcijańskiej.

Brygida również jako reformatorka życia zakonnego miała uznanie w świecie katolickim, wnosząc niezaprzeczalny i twórczy wkład do kształtowania kobiecej kultury sakralnej, przyczyniając się do upowszechniania zasad praktycznej pobożności i opracowując organizacyjnie unowocześniony, bardziej przystosowany do ówczesnego życia wzorzec duchowości klasztornej (monastycznej), który dotyczył nie tylko jej ojczystego kraju, ale i całej Europy[8]. Żyła w czasach powszechnego kryzysu instytucjonalnego Kościoła (upadek moralny i religijny papiestwa oraz życia monastycznego), a także niebywałych przewartościowań duchowych, dogmatyki religijnej, poglądów na życie oraz reguł ludzkiego myślenia. Od połowy lat czterdziestych XIV wieku zabiegała o utworzenie w szwedzkiej miejscowości Vadstena Zakonu Najświętszego Zbawiciela, który faktycznie był zakonem maryjnym, przeznaczonym zarówno dla mniszek, jak i mnichów, którzy mieli żyć oraz pracować zgodnie z zasadami „prawdziwej pokory, nietykalnej czystości i w dobrowolnym ubóstwie". Klasztor w Vadstenie stał się później macierzystym dla zakładania podobnych w krajach skandynawskich, bałtyckich, w Polsce (zwłaszcza wschodniej), w Anglii, na ziemi holenderskiej, belgijskiej, we Francji, w pozostałych krajach śródziemnomorskich, a nawet poza Europą. W sensie religijnym, moralnym i filozoficznym klasztory te miały być autentyczną wspólnotą miłości i pracy (zwłaszcza fizycznej i pożytecznej społecznie) oraz modlitwy (wspólnota modlitewna). Kontemplacja oraz religijna powaga modlitewna łączona była nie tylko z mozołem pracy fizycznej, ale też wysiłkiem intelektualnym (np. przepisywaniem ksiąg, zajmowaniem

---

[6] Por. H. Alving, G. Hasselberg, *Svensk litteraturhistoria*, Svenska Bokförlaget, Stockholm 1961; także A. Gustafson, *Den svenska litteraturenshistoria*, Bonniers, Stockholm 1963, vol. 1.

[7] Por. H. Nordahl, *Den helliga Brigitta. Beåndet v isjonaer — begavet plitiker*, Aschehoug, Oslo 1997, s. 216.

[8] Por. E. Piotrowska, *Brygidki w życiu monastycznym Europy*, [w:] E. Jeliński, Z. Stachowski i S. Sztajer (red.), Ratio, Religio, Humanitas. Miscellanea dedykowane Profesorowi Zbigniewowi Drozdowiczowi, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych UAM, Poznań 2015. Także: E. Piotrowska, *Brygidki w polskiej tradycji monastycznej i kulturze*, „Słupskie Studia Filozoficzne" nr 5, 2005, s. 129-159.

się działalnością katechetyczną i literacką). W duchu filozoficzno-teologicznego uniwersalizmu katolickiego klasztory te miały niewątpliwie charakter instytucji ponadnarodowych, chociaż pierwiastek szwedzki spełniał w nich istotną rolę.

Brygida zainspirowała skutecznie i upowszechniła kult maryjny w świadomości religijnej Europejczyków. Uczyniła z Męki Pańskiej i Chrystusa ukrzyżowanego nowy wzorzec przeżyć pasyjnych, a przede wszystkim chciała zbliżyć religię i pobożność do codziennego życia człowieka. Doceniała twórczą rolę mistycyzmu (np. w regule klasztornej), lecz zarazem był to model mistycyzmu praktycznego, reformatorskiego, zwracającego się ku bieżącym potrzebom człowieka nękanego dramatycznymi wydarzeniami XIV wieku — stulecia wojen, tzw. czarnej śmierci (1349–1351), epidemii głodu i zaraz, bezustannych wojen, często o wymiarach kontynentalnych (np. wojna stuletnia), apokaliptycznej grozy śmierci setek tysięcy ludzi i powszechnego zubożenia, globalnych zagrożeń cywilizacyjnych, kryzysu gospodarczego, społecznych niepokojów, herezji religijnych i buntów duchowych, także tych intelektualnych.

W średniowieczu — w czasach powszechnego buntu i protestu — człowiek szukał koniecznych rozwiązań i fascynacji moralno-religijnych w odnajdywaniu osobistego kontaktu z siłami nadprzyrodzonymi. Kształtował się wtedy mistycyzm jako zjawisko religijno-moralne, teologiczno-filozoficzne i kulturowo-mentalnościowe oraz pojawiła się tzw. mistyka kobieca, będąca formą mistyki praktycznej, przeciwstawiająca się tradycyjnym zasadom spekulacyjnym scholastyki. Widoczna jest ona w ruchu zakonnym beginek, cystersów i dominikanów. Był to ruch odnowy moralno-religijnej, w której szczególna rola przypadała Matce Boskiej jako oblubienicy, a także pośredniczce w kontaktach człowieka z Bogiem. W mistyce tej więcej uwagi poświęcano temu, co zmysłowe i uczuciowe, a nie abstrakcyjne i spekulatywne.

II.

Rzeczniczką myślenia nadprzyrodzonego, przekazywanego w formie objawień, inaczej swoistego dyskursu człowieka z Bogiem, była Brygida Szwedzka. I choć mistyczki w epoce średniowiecza nie były rzadkością (tylko w niemieckim obszarze kulturowo-religijnym działały w XI i XII wieku postacie tej miary, co Brygida Szwedzka: Hildegarda z Bingen, Elisabeth z Schönau, Mechthild z Hackenborn czy Gertruda z Helfta), to jednak w przebiegu dramatycznego życia Brygidy Szwedzkiej było coś tajemniczego i niezwykłego. Szwedzcy badacze dziejów rodzimej literatury mówią o jej zmistyfikowanej

egzystencji jako „paranormalnym fenomenie"[9]. W tej samej publikacji podkreślona jest jej „religijna genialność oraz kreatywność", a także „wysoka wrażliwość i fantazja"[10] . Niemieccy komentatorzy w kobiecej mistyce Brygidy Szwedzkiej dostrzegają rodzaj „aktywnego oglądu Boga"[11].

Analizując jej poglądy filozoficzne, można również dostrzec dwa różne aspekty rozumienia świata i życia. Z jednej bowiem strony Brygida prezentowała światopogląd duchowo i społecznie aktywnej Szwedki, wywodzącej się z warstw uprzywilejowanych i zamożnych, a z drugiej strony głosiła poglądy religijne ludzi tamtych czasów, późnego średniowiecza. Głosząc idee religijne, Brygida bardzo często porównywała je do doświadczeń własnego życia codziennego, niekiedy zaś stanowiły jego uzupełnienie[12].

Liczne wypowiedzi badaczy mistycyzmu przekonują nadto, że samo zjawisko owych przeżyć i mechanizmów duchowych jest złożone, w nauce różnie interpretowane, częstokroć jest obiektem polemik, debat i diametralnie różnych wypowiedzi, ocen i wartościowań. Mistycyzm występuje w różnych kulturach religijnych, a to oznacza, że trudno ów fenomen życia duchowego wykreślić z „krajobrazu" ludzkiej kultury religijnej w szerokim tego słowa znaczeniu[13].

Do dzisiaj, wobec wielorakich określeń, ocen oraz wartościowań w nauce i filozofii wyjaśnienie istoty oraz charakteru przeżyć mistycznych Brygidy nie należy do spraw łatwych i jednoznacznych. Doświadczenie religijne rozumiemy bowiem jako rodzaj poznania bezpośredniego i w tym przypadku nasza wiedza o Bogu, jako podstawowa i oczywista, nie jest oparta na argumentacji. Doświadczenie religijne może być natury zmysłowej, ale odczucia, nagłe olśnienia, intuicja i ekstazy odgrywają w nim istotną rolę. Zasadniczymi składnikami mistyki chrześcijańskiej są asceza, kontemplacja i medy-

---

[9] Por. L. Lönnroth, S. Dalbanc [red.], *Den svenska Litteraturen. Från forntid til frihetstid 800-1718,* vol. I, Bonniers, Stockholm 1987, s. 79.

[10] *Ibidem*, s. 82.

[11] Por. P. Dinzelbacher, D.R. Bauer, *Birgitta von Schweden — die aktive Gotteschau, Frauenmistyk im ,Mittelalater*, Schwabenverlag, Ostfildern bei Stuttgart 1985, *passim*.

[12] Por. J. Nieuwland, *Birigitta's View of Marriage. Theory versus Practice,* [w:] T. Nyberg [red.], Birgitta, hendes vaerk og hendes klostre i Norden, Odense universitetsforlag, Odense 1991, s. 83 i n.

[13] Por. E. Piotrowska , B. Piotrowski, *op. cit.*, *passim*. Mistyka łączy się z określoną tradycją religijno-kulturową, jest przeżywaniem pewnych treści, które człowiek religijny uważa za objawione. Por. np. pracę R.K. Otto, *Mistyka Wschodu i Zachodu. Analogie i różnice wyjaśniające jej istotę*, przeł. T. Duliński, Wydawnictwo KR, Warszawa 2000. Także rozważania Gershoma Scholema o mistycyzmie żydowskim wpływającym na różne kierunki mistycyzmu chrześcijańskiego zawarte w jego pracy: *Mistycyzm żydowski i jego główne* kierunki, Aletheia, przeł. I. Kania, Warszawa 1997. Warto też zauważyć, że w latach 80. XX w. wzrosło zainteresowanie mistyką żydowską, islamską, w Chinach i w Indiach.

tacja. Mistyk staje wobec wymiaru duchowości charakteru ezoterycznego, osobistego i ukrytego. Doświadcza i rozumie to bezpośrednio przy wykluczeniu interpretacji i argumentacji[14]. Przeżycia mistyczne zawierają nadto duży ładunek tajemniczości, najczęściej świadomie doznawanej i wyrażanej przez człowieka, niekiedy nieoczekiwanej i żywiołowej. Mistyka staje się wiedzą tajemną, okultystyczną, zajmuje się bardziej światem prawzorów, idei niż konkretnym światem widzialnym, otaczającym człowieka[15].

Mistyczne objawienia Szwedki nie były też tylko prostym odbiciem, odzwierciedleniem tego, co boskie, anielskie i diabelskie, ale były zgodne z charakterem i naturą ludzkiego zrozumienia oraz pojmowania[16]. U Brygidy Szwedzkiej spotykamy się z mistyką dialogiczną, w której dyskurs pomiędzy Bogiem a człowiekiem spełnia rolę szczególną[17]. W mistyce tej osobiste doświadczenia i mądrość Boga są najważniejsze. Podstawowym doświadczeniem dla mistyka dialogicznego jest odkrycie Boga jako osoby. Przemawia on do człowieka i pozostaje z nim w relacji Absolutu objawiającego się. Mistycy są zgodni, że akt duchowej unifikacji (zjednoczenia) dokonuje się przez miłość. W tak rozumianej mistyce zarówno Bóg, jak i człowiek zachowuje swoją tożsamość, można rzec odrębność. Mistyk przeżywa stany ekstazy w relacjach z Bogiem, ale zawsze pozostaje sobą, człowiekiem z ułomnościami, wadami i aspiracjami. Jest to mistyka personalistyczna i wysoce subiektywna. Daje pewną „autonomię" mistykowi jako człowiekowi.

Oblicza się, że w pracowitym, tak bardzo duchowo urozmaiconym życiu Brygidy, zdarzyło się podobno 700 objawień. Pierwsze objawienie miała w wieku siedmiu lat, trzy lata później kolejne. Wizje i objawienia towarzyszyły jej w następnych latach życia, a nasiliły się zwłaszcza po śmierci męża. Występujące u niej stany ekstatyczne miały przeważnie związek z silnymi emocjami, doznawaniem religijnej fascynacji, a nawet euforii, niebywałego zachwytu i siły przeżyć[18]. Brygida coraz bardziej do nich przywykała, chociaż nie potrafiła wyjaśnić ich sensu. Spisane zostały później po łacinie jako *Revelationes celestes*. Mistyczka Północy zawsze podkreślała, że jest „przyjaciółką Boga" (*Actas et Processus*, s. 82). W modlitwach i zjawach słyszała zwykle po-

[14] Por. M. Baigent, R. Leigh, *Inkwizycja.* Prawdziwa historia walki z herezją i czarami od XII wieku do czasów współczesnych, przeł. A. Dębska, Wydawnictwo Amber, Warszawa 2002, s. 96.

[15] Cedar, *Vademecum wiedzy tajemnej*, Wydawnictwo AKIA, Gdańsk 2000, s. 127.

[16] Por. K. Børresen, *Birgitta's Godlanguage: Exemplary Intention Inapplicable content*, [w:] T. Nyberg [red.], *op. cit.,* s. 27.

[17] Por. artykuł H. Paprockiego o mistyce w: T. Gadacz, B. Milerski (red. nauk.), *Religia. Encyklopedia PWN*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003, t. VII, s. 511.

[18] Por. J. Szymołon, *Ekstatyczne stany*, [w:] T. Gadacz, B. Milerski (red. nauk.), *Religia. Encyklopedia PWN*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, t. III, s. 386-387.

zaziemski głos: „Kobieto posłuchaj mnie". Chrystus miał jej przypomnieć: „Nie bój się. Jestem Stwórcą wszystkich rzeczy, mówię do ciebie i nie w twojej własnej sprawie, lecz dla zbawienia innych. Jeśli mówię do ciebie, to jesteś moją Oblubienicą i przez ciebie mówię do świata". Najczęściej objawienia zdarzały się w czasie modlitwy i miały charakter rozmowy intelektualnej, bo też Chrystus zapewniał ją: „Jestem twoim Bogiem i chcę z tobą rozmawiać". Brygida zwierzała się, że tylko całkowicie pochłonięta modlitwą „ogląda i słyszy sprawy duchowe" (*Rev.* VII, s. 27). Objawienia te miały charakter ponadnaturalny i ponadrozumowy[19], ale były też natury cielesno-zmysłowej i towarzyszyły im określone znaki oraz symbole[20]. Przewija się w nich bezustannie motyw walki dobra ze złem, Boga z diabłem, zresztą ten ostatni jest charakterystyczny dla ludzi XIV wieku. Objawienia te były przykładem moralności praktycznej, nawołującej do „spełnienia dobrych uczynków". Widoczna jest w nich praktyka bezustannej walki z grzechem i przewinieniami, najczęściej odnoszącymi się do zwykłych biologicznych żądz cielesnych i pogoni za pieniędzmi. Człowiek w wyborze dobra i zła ma jednak — według Brygidy — nieskrępowaną wolę działania. „Wojna z diabłem", w rozumieniu Szwedki, dotyczy nie tylko ludzi, ale wspomina ona o dialogu Matki Boskiej z szatanem. Zawsze poważnie odnosiła się Brygida do zmagań i ciągłych antagonizmów pomiędzy symbolami dobra i zła. Była świadoma swojej intymnej więzi z Bogiem, a jej „serce" było uosobieniem jej własnych myśli i uczuć (*Rev.*IV,66). Objawienia towarzyszyły jej przez całe życie i stanowiły jakby motyw jej życiowego powołania.

Przeżycia mistyczne Szwedki, tak ściśle związane z myśleniem i mentalnością ludzi epoki późnego średniowiecza, bardzo często splatały się nie tylko z jej życiowymi zamiarami i marzeniami, ambicjami osobistymi, ale także silną wolą ustawicznej pracy nad sobą. Bardzo często też idee religijne porównywała do doświadczeń własnego życia, a niekiedy stanowiły one jego uzupełnienie[21]. Wart podkreślenia jest jej wielopłaszczyznowy wzorzec mistyki, który był uzupełnieniem treści i nakazów biblijnych, zwłaszcza Nowego Testamentu. W jej przeżyciach, odczuciach oraz refleksjach intelektualnych granica między tym, co naturalne, rzeczywiste a tym, co nadprzyrodzone, nie zawsze miała też jednoznaczny wymiar moralno-społeczny i konkretną treść. Komunikatywność mistyczna miała wiele wspólnego z językiem metafor, a także dialogiem mistycznym z Bogiem i Matką Boską (Brygida czyniła porównania do rozmów Boga z Mojżeszem w tradycji

[19] Por. H. Sundén, *Den heliga Birgitta.Ormungens moder som blev Kristi brud*, Wahlström & Windstrand, Stockholm 1973, s. 113.

[20] T. Schmid, *Birgitta och hennes uppenbarelser*, Gleerup, Lund 1940, s. 154.

[21] K.E. Børresen, *op. cit.*, s. 21-79.

Starego Testamentu). W tych religijnych zjawach treści ziemskie, konkretne, zmysłowe (antropomorficzne w swym charakterze) umiejętnie łączyły się i uzupełniały z pozaziemskimi (nadprzyrodzonymi) siłami i symbolami. Jej objawienia jako rodzaj ekstazy zmysłowej („czuwania duszy") — jak sama podkreślała — miały związek z „niebywałą radością serca i jego rozdwojenia" (porównywała to do ruchu płodu w łonie matki). W tych paranormalnych stanach koncentrowały się jej religijne pragnienia i aspiracje, lecz bywało, że obok wiary i ufności również strach i przerażenie (jako konsekwencja stale zagrożonego ziemskiego bytowania).

Szwedzki psycholog religii Tor Andrae doszukiwał się nawet u Brygidy uzdolnień telepatycznych, duchowych inspiracji w przewidywaniu przyszłości i możliwości wnikania do ludzkiej myśli[22]. Kari Børresen potwierdzała natomiast, że Brygida ucieleśniała w swych mistyfikacjach „ludzki kształt". Wprawdzie mówiła o boskim posłannictwie, lecz zarazem artykułowała ludzką zdolność do pochwały Boga. Mistyczne objawienia Brygidy są — jak potwierdzała - zgodne z charakterem i naturą ludzkiego zrozumienia oraz pojmowania[23].

W rozważaniach Brygidy, w jej myśleniu i objawieniach, niewątpliwie ujawnił się konkretnie zindywidualizowany charakter i jej specyficzna mentalność. Mistycyzm był przecież formą nie tylko jej „własnych dokonań" intelektualnych oraz duchowo-charakterologicznych, ale w treści i duchowej wymowie nawet środkiem do doraźnego oraz perspektywicznego urzeczywistnienia jej duchowych zamiarów. Objawienia w swej istocie były bardziej ascetyczne niż mistyczne, zarazem ekstaza i stygmatyzacja miały charakter biologiczno-psychologiczny, ewentualnie parapsychologiczny. Brygida dostrzegała w swych przeżyciach mistycznych niemal wyłącznie przejaw „siły Boga" i „świadome wypełnienie" duchowego z Nim porozumienia. Podkreślała, wzorując się na tradycji franciszkańskiej, że mistyfikacje są praktycznym przejawem miłości do Boga. Motywy i treści mistycznych przeżyć Brygidy zostały zapożyczone z życia Matki Boskiej, Boga Ojca, Jezusa Chrystusa, Ducha Świętego, a nawet złych duchów. Brygida czuła się wezwana i powołana przez Boga do wypełnienia określonej misji i posłannictw natury nie tylko religijno-mistycznej, ale także powinności społecznej oraz politycznej. Badacze zwracają uwagę na różnorodność motywacji i zawartości treści wizji Mistyczki Północy. Swoje mistyczne doświadczenia Brygida oceniała zaś jako coś rzeczywistego, a nawet oczywistego, obiektywnego, jako coś ko-

[22] Por. T. Andrae, *Mystikens psykologi*, Diakonistyrelsen, Stockholm 1926.

[23] K.E. Børresen, *op. cit.*, s. 21-79.

munikatywnego, a nie metaforycznego [24]. W tym tkwi też sedno „pragmatycznego mistycyzmu" Mistyczki Północy.

Brygida, tłumacząc swoje objawienia, zawsze podkreślała, że pochodzą one z inspiracji Boga, że stanowią formę rozmowy z Bogiem i Matką Boską. Wyjaśniała, że nie wyrastają z jej osobistych potrzeb, ale z konieczności dialogu z Chrystusem, który tak sobie życzy, bowiem Chrystus przemawiał do niej w taki sposób, jak niegdyś Bóg do Mojżesza. Była świadoma tego, że są tacy, którzy w to nie wierzą i żadne zapewnienia słowne ich nie przekonują. Sądziła jednak, że spełnia rolę posłańca, który „przynosi list swojego Pana i nie dzieje się tak ze względu na moje zasługi, lecz mówię i objawiam te sprawy jedynie z polecenia Boga Wszechmogącego" (*Actus et Proceses*, s. 195). Brygida jako rozjemca oraz „pośrednik" (*canale*) pomiędzy siłami nadprzyrodzonymi a ziemskimi, branymi z życia codziennego, często pojawia się w *Objawieniach* (Rev. I, 2,6, 46, 88). Objawienia są jej udziałem, a to oznacza, że je autoryzuje i ponosi za ich treść moralną odpowiedzialność, a potwierdzenie prawdziwości objawień może być jej osobistą powinnością. Będąc „pośrednikiem" i „promotorem" tych objawień, łączy Brygida ich antropologiczny (ludzki, ziemski) wymiar z siłami nadprzyrodzonymi (pozaziemskimi). Funkcja ta różnie była odczytywana (np. w badaniach naukowych) przez ludzi zarówno świeckich, jak i duchownych.

Badający życie Brygidy są zgodni, że w jej mistycznych objawieniach wzajemnie uzupełniają się i przenikają dwa zasadnicze komponenty: jeden rozumowy — dający się ogarnąć umysłem (inaczej noetyczny) oraz drugi — informacyjny, kiedy chodzi o rozszerzenie wiedzy nadprzyrodzonej i związanych z nią doświadczeń mistyczno-religijnych. Objawienia jej były też manifestacją średniowiecznej katolickiej świętości i pobożności, przejawem ludzkiego sacrum dla pozyskania wiedzy o Bogu i jej przekazywania.

III.

Brygida dała zarazem nowe spojrzenie i wzorzec wartościowań odnoszący się do roli i pozycji społeczno-intelektualnej kobiet doby późnego średniowiecza, a jej dorobek literacki włączony jest do szwedzkiej „literatury kobiecej"[25]. Uważa się, że taki typ i rodzaj literatury Brygida zapoczątkowała w środowisku szwedzkim. Uzewnętrzniała bowiem mistykę religijną wła-

[24] Por. J. Lindblom, *Geschichte und Offenbarungen, Vorstellungen von göttlichen Weisungen und übernatürlichen Erscheinungen im ältesten Christentum*, Gleerup, Lund 1968, s. 31 i n.

[25] M. Bergom-Larsson, *Brinnande och förnuftig. Om den Heliga Birgitta*, [w:] M.L. Ramnefalk, A. Westberg [red.], Kvinnornas Litteratur Historia, Författarförlaget, Stockholm 1981, s. 16.

ściwą kobietom tamtych niespokojnych czasów, stanowiąc spektakularny przykład społeczno-politycznego spojrzenia na rolę i funkcję „kobiety walczącej" o należne prawa w średniowieczu, tak przecież zdominowanym przez mężczyzn[26]. W literaturze tej zainteresowania oraz interpretacja spraw boskich i nadprzyrodzonych łączy się z potrzebą intelektualnej emancypacji kobiet epoki późnego średniowiecza.

Przekazy z tamtych czasów przedstawiają Brygidę jako osobę szczupłą, niskiego wzrostu, delikatną w obejściu i kontaktach towarzyskich, zawsze uśmiechniętą i zadowoloną, a nadto „ostrą w osądach, inteligentną, skłonną do rozmów i dyskusji, aktywną, zajmującą się sprawami społecznymi"[27]. Jednocześnie Brygida należała do kobiet silnych, nieustępliwych i nie zawsze odpowiadały jej uświęcone tradycją zasady posłuszeństwa, skromności i uległości wobec męża, chociaż taką właśnie postawę nakazywały kodeksy i wzorce ówczesnej epoki. Mąż, według niej, powinien spełniać rolę doradcy i nauczyciela, bowiem w przeciwieństwie do niego, jak przystało na kobietę doby średniowiecza, nie uzyskała gruntownego i systematycznego wykształcenia (*Rev.* III, 12). Wbrew jednak ogólnie przyjętym normom, prawom i obyczajom Brygida uświadomiła sobie poniżenie, a nawet dyskryminację kobiet (także z wyższych sfer) zarówno w odniesieniu do stosunków społecznych, jak i uwarunkowań gospodarczych. Nie zgadzała się m.in. z obowiązującym prawem dzielnicowym Östergötlandu (gdzie spędziła sporo swego życia), które zakładało wyraźnie niepartnerską pozycję kobiet w stosunku do mężczyzn, i które — jak sądziła — było dla kobiet niesprawiedliwe i krzywdzące. Do własności majątkowej w małżeństwie miał bowiem prawo tylko mąż. Dla niego zarezerwowana była sprzedaż kosztowności, również posiadanej ziemi. Nie przewidziano żadnych przepisów prawnych, które broniłyby pozycji kobiety w małżeństwie. Wiarołomność w pożyciu małżeńskim dostrzegana była prawie wyłącznie po stronie kobiet. Nie wykluczano także surowego karania żony, nawet bicia przez małżonka[28].

Brygida była jednak przede wszystkim świadoma swej intymnej łączności z Bogiem, a jej serce było uosobieniem jej własnych uczuć i myśli (*Rev.* IV, 66). Po śmierci męża sądziła nadto, że Chrystus jest jej duchowym małżonkiem. Używała nawet pojęcia „ciąży duchowej", którą traktowała jako ważny element kultu Matki Boskiej. W *Objawieniach* ciało Matki Boskiej przedstawione zostało jako „mieszkanie Boga", jako „okręt" przepełniony

---

[26B.] Losman, *Hl.* Birgitta, [w:]G. Qvist [red.], Kvinnomystik och kvinnopolitik: kvinnohistoriska studier, E&B, Göteborg 1974.

[27] Por. S. Stolpe, *Brigitta i Sverige och i Rom*, Askild & Kärnekull, Stockholm 1988, s. 48.

[28] O myśleniu i życiu w Szwecji tego okresu traktuje praca E. Osterberg, *Folk förr. Historiska essäer*, Atlantis, Stockholm 1995.

miłością Boga (*Rev*. V,4). Matka Boska występuje niemal zawsze w jej myśli i rozważaniach jako zbawczyni świata, jako „pośrednik" pomiędzy Bogiem a ludzkością.

Według najnowszych, coraz częściej spotykanych poglądów (zwłaszcza w krajach skandynawskich) w przypadku mistycznej działalności Brygidy mamy do czynienia z przejawem religijnego feminizmu. Chodzi tu bowiem przede wszystkim o zagadnienie występowania symbolicznie rozumianego pierwiastka kobiecego i męskiego, odnoszącego się do Boga i Matki Boskiej. Współcześni badacze (np. K. E. Børresen) są przekonani, że w średniowieczu przeważała doktryna androcentryczna oraz połączona z nią symbolika. Wytworzyła się wówczas „męska" asymetria płci w sprawach religijnych na niekorzyść kobiet. Brygida wydatnie chciała to przełamać[29]. Nietrudno zauważyć, że w katolicyzmie do dzisiaj owa „restrykcja" jest widoczna, np. tylko dla mężczyzn zarezerwowana jest godność kapłaństwa. W okresie późnego średniowiecza Brygida zaś domagała się, jak byśmy to dzisiaj określili, pewnej feminizacji np. reguł zakonnych i strukturalnej organizacji instytucji klasztornych. Widoczne jest to w zaprojektowanym przez nią i zmodernizowanym życiu zakonnym brygidek i brygidanów, gdy tworzyła ten zakon w Vadstenie[30].

Kari Børresen uważa, że w działalności Brygidy doszło do konfliktu pomiędzy kościelną androcentrycznością a charyzmatyczną ginekocentrycznością. Światopogląd Brygidy skupiał się głównie na czci Marii (mariocentryzm), występowała więc ona przeciwko tradycyjnemu dla średniowiecza kultowi androcentrycznemu.

Mówiąc o sobie, że jest „służebnicą Boga" (*sponsa Dei*), Brygida podkreślała swój mariocentryzm. Wszelkie formy „naśladownictwa Matki Boskiej" również się do tego niewątpliwie sprowadzały. Ów mariocentryzm pełnił rolę pośrednich więzi pomiędzy boskością i kobiecością. Brigida zamierzała swój ginekocentryzm podnieść do rangi „boskiego poziomu". Wprowadzała to w życie, chociaż — zdaniem Børresen — czyniła to mało skutecznie, ulegając kościelnemu androcentryzmowi[31]. Do religijnej „doskonałej ludzkości" kobieta — jak chciała Brygida — miała wejść jako partner. Coraz wyraźniej też stawia się dzisiaj kwestię, czy wraz z kultem maryjnym w XIV wieku nie chodziło również o podniesienie kwestii społecznej i duchowej kobiet. Stopniowo musiały się z tym przecież godzić władze kościelne, bowiem papież

[29] Por. K. Børresen, *op. cit*., s. 53.

[30] E. Piotrowska, *Święta Brygida szwedzka w tradycji i kulturze polskiej*, [w:] B. Törnquist-Plewa [red.], Ur de polsk-skandinaviska kontakternas historia. Miscellanea, „Slavica Lundensia", Lund University, Lund 2017, s. 43-44.

[31] K. E. Børresen, *op. cit*., s. 21-22.

Pius XI uznał Brygidę za patronkę zainicjowanej przez siebie tzw. akcji katolickiej kobiet.

Dzięki niezmordowanej działalności Brygidy XIV-wieczna tradycja chrześcijańska zawierała zarówno męskie, jak i kobiece doświadczenia religijne. Można nawet mówić o pełniejszym, odnoszącym się do dwóch płci dyskursie o Bogu i ludzkości. Według Kari Børresen to właśnie w intencjach Brygidy, poprzez wejście kobiet w szerszą działalność religijno-duchową i społeczną, postępował proces chrześcijańskiej inkulturacji (*inculturation*). Dla treści i sensu objawień św. Brygidy charakterystyczne jest ścisłe łączenie ich z kościelnym, „kobiecym", co do sensu i charakteru, kultem maryjnym. W *Objawieniach* Brygidy rysuje się obraz Matki Boskiej pośredniczki (np. w wyproszeniu łask) pomiędzy Bogiem a człowiekiem, ściślej pomiędzy siłami nadprzyrodzonymi a kobiecymi.

Brygida, w czym nie była odosobniona wśród XIV-wiecznych mistyczek, zapoczątkowała kult maryjny, który w nowszych badaniach jest łączony z jej aspiracjami do pełnej emancypacji duchowej kobiet w tym czasie.

W nowszej literaturze szwedzkiej postać Brygidy urasta do promotorki ruchów feministycznych, a przynajmniej tych, które opowiadają się za partnerstwem kobiet i mężczyzn[32]. Ten model feminizmu charakterystyczny jest do dzisiaj dla tego obszaru Europy i widoczny w działalności późniejszych feministek szwedzkich i skandynawskich (m.in. w filozofii edukacji Ellen Key, u powieściopisarki Frederiki Bremer, w programowej pracy charakteru socjologiczno-filozoficznego Alvy Myrdal i Violi Klein, a także w powieściach Kerstin Ekman).

IV.

Brygida ukształtowała swój własny obraz i wizerunek Boga Ojca, Jezusa Chrystusa, Ducha Świętego oraz Matki Boskiej. Rozmyślała i dyskutowała nad niektórymi problemami chrystologii i mariologii, nad śmiercią i sprawami ostatecznymi człowieka, nad rolą i funkcją duchów oraz świętych w życiu człowieka. Problemy związane z naturą oraz egzystencją człowieka stanowiły ważną cząstkę jej „praktycznej pobożności", a przede wszystkim jej kobiecych przeżyć psychicznych, religijnych i społecznych. Szukała w objawieniach nie tylko porozumienia i wsparcia w siłach nadprzyrodzonych i niebiańskich, ale odpowiednio ukierunkowane służyły jej jako pomoc w rozwiązywaniu konkretnych spraw natury moralnej i religijnej, często dotykały problemów życia codziennego. Wizje mistyczne utrzymane były prze-

[32] Por. E. Piotrowska, *Św. Brygida — wzorzec osobowy*...

cież w realiach ziemskich doświadczeń Szwedki. Bardzo często uzyskiwane porady, których źródłem były objawienia Matki Boskiej i Jezusa Chrystusa, Brygida wykorzystywała praktycznie w prywatnych, życiowych i społecznych, potrzebach oraz aspiracjach.

Pobożność — według Brygidy — miała przede wszystkim swój wymiar i charakter pragmatyczny — była niczym innym jak spełnianiem dobrych uczynków. Nie tyle bowiem — jak sądziła — mało zrozumiałe kazania, a praktyczne wzorce, ludzkie codzienne uczynki i działanie tworzą ideał pozytywnej osobowości (*Rev*. VII, 16). Szczególną wymowę etyczną i duchową miały dla Mistyczki Północy zamiary i motywacja ludzkich działań na rzecz kształtowania przyszłego życia nadprzyrodzonego (*Rev.* IV, 67). Uczynek wobec bliźniego połączony z dobrym przykładem w życiu codziennym jest szczególnie godny i ważny. Puste słowa i gołosłowne zapewnienia żadnej istotnej roli spełniać nie mogą (*Rev.* IV, 126). Czyny urzeczywistniają wprawdzie twórczą i zarazem szczególną funkcję, ale jedynie z boską pomocą, bo „ten odnosi zwycięstwo, komu pomaga Bóg" (*Rev.* VI, 41). Bezustanny zatem proces ludzkiego doskonalenia może — według niej - zachodzić jedynie w łączności z Bogiem.

Uosobienie duchowości chrześcijanina Brygida łączyła także z tak ważnym dla niej poczuciem odpowiedzialności. Nie można bowiem izolować się od świata i nie ponosić odpowiedzialności za swoje czyny oraz działania w życiu ziemskim[33]. Była też zwolenniczką umiaru (*sancta mediocritas*) i postępowania, w którym wszelkie skrajności były wykluczone (tradycja ta zachowała się do dnia dzisiejszego w krajach skandynawskich i widoczna jest w tak bardzo popularnej szwedzkiej filozofii lagom, duńskiej hygge, czy norweskiej å kose seg). Sądziła, że wszystko, co doczesne, stworzone zostało przez Boga na potrzeby ludzi, lecz nie „dla nadmiaru dóbr ziemskich" (*Rev.* II, 14). Uważała, że zachodzi konflikt pomiędzy właściwą człowiekowi żądzą zabaw i przyjemności a poczuciem obowiązku, i ów konflikt należy przełamywać.

Brygida stworzyła wizję człowieka ewangelicznego i altruistycznego, skłonnego do pilnej pomocy innemu człowiekowi. Zgodnie z zasadami biblijnymi uznała, że źródłem wszelkich pozytywnych cech charakteru jest miłość człowieka do Boga i Boga do człowieka (*Rev.* I, 15, 18, 53). Doradzała, by człowiek „złe myśli i błędne wyobrażenia" wykluczył ze swojego życia. Sądziła też, że człowiekowi „nie godzi się dbać o czystość ciała, jeśli serce jest nieczyste" (*Extravanges* 13). Uważała, iż w „miłości" zawarta jest ludzka pokora, miłosierdzie, posłuszeństwo i wola codziennej oraz wytrwałej pracy (*Rev.* III,

[33] Por. ks. J. Swastek, *Św. Brygida Szwedzka i zakon Najświętszego Zbawiciela ze szczególnym uwzględnieniem klasztorów na ziemiach polskich,* Lublin 1986, s. 112. Także: A.J. Rossing, *Studier i den heliga Birgitta Spiritualitet*, Stockholms Universitet, Stockholm 1986. Autorka zwracała uwagę na ścisłe łączenie przez Brygidę poczucia obowiązku z wolą działania i odwagą.

12; VI, 120). Było to jakby całościowe ujęcie miłości, zwłaszcza tej ziemskiej, codziennie towarzyszącej człowiekowi. Dostrzegała, co nie było powszechne w średniowieczu, że ludzie muszą się wzajemnie rozumieć i ze sobą rozmawiać. W kontaktach społecznych i towarzyskich istotny był — według niej — dialog i dyskurs, za pomocą których zdobywała życiowe doświadczenie i wiadomości. Istotny był dla niej kontakt z ludźmi wykształconymi, światłymi i społecznie wpływowymi. Rozmowy Brygidy z różnymi osobami wzbogacały jej wiedzę, uczyły techniki przekonywania, były środkiem poznawania i upowszechniania prawd religijnych, a także życiowych doświadczeń. Sama o sobie mówiła, że jest gadatliwa, lecz zarazem ostrzegała innych „przed wielomówstwem i czczą gadaniną" (*Rev.* II, 26). Poprzez mistyczne doświadczenia i wiedzę z nich osiągniętą Brygida poszukiwała wielorakich więzów z innymi ludźmi. W tym był zawarty społeczny aspekt jej objawień.

V.

Upraktycznienie i uspołecznienie treści doznawanych objawień było nie tylko konsekwencją jej charakteru, ale też jej przynależnością do szwedzkiego kręgu kulturowego, do Szwecji, w której się urodziła, wychowała i przeżyła lata młodości oraz część dojrzałego życia. Dlatego nie bez racji nazywa się ją Mistyczką Północy. Szwedzi i pozostali Skandynawowie podkreślają nie tylko jej świętość (co obce jest protestantyzmowi), ale przynależność do społeczności Europy Północnej. W jej wychowaniu uwidoczniło się piętno mentalnościowe i kulturowe mieszkanki Szwecji. W jej domu rodzinnym, a później także w małżeństwie zauważalny był średniowieczny patriarchalizm w treściach i metodach wychowania dzieci (przy wysokiej pozycji męża i ojca); w budowie rodzinnych podstaw ekonomicznych, w moralnym sposobie rozumienia istoty i przeznaczenia małżeństwa oraz życia rodzinnego. To wszystko stało się dla Brygidy podświadomym bodźcem do czynienia starań, a nawet konsekwentnych zmagań o usamodzielnienie się społeczno-moralne, ekonomiczne, polityczne oraz mentalnościowe kobiet z różnych zresztą grup społeczno-zawodowych, etniczno-kulturowych oraz wyznaniowych.

W życiu i działalności Brygidy dostrzegalne są również pewne cechy mocno utrwalone w świadomości Szwedów i pozostałych Skandynawów. W jej charakterze zwalczały się wzajemnie, z jednej strony wyidealizowane, ekstatyczne i wyabstrahowane myślenie mistyczne, a z drugiej, jej realny i pragmatyczny stosunek do życia codziennego i jego złożonych problemów. W objawieniach mistyfikacja sił i zjawisk nadprzyrodzonych pozostawała w związku z rozwiązywaniem przez Brygidę jej indywidualnych problemów oraz społeczno-politycznych najbliższego otoczenia.

Ważną „skandynawską" cechą charakteru Brygidy była swoista pochwała uczciwej, pożytecznej i wzbogacającej moralnie człowieka pracy. W twardych realiach bezustannej walki człowieka z przyrodą w Europie Północnej wytężona praca była najważniejsza w życiu tamtejszych ludzi. Nic dziwnego, że w regułach życia i działalności klasztornej brygidek rola i funkcja egzystencjalno-duchowa pracy była szczególnie duża, zawsze w połączeniu z uświęcającą funkcją modlitwy i rozmyślań. Według Brygidy dobrze wypełniona praca osób świeckich oraz mnichów i duchownych stanowiła podstawę wartościowania jednostki ludzkiej i społeczeństw. Nietrudno zauważyć, że swoisty kult pracy połączony z posługą religijną i humanitarnym wzorcem opieki społecznej zaciążył później na upowszechnionym przez klasztory brygidek wzorcu życia monastycznego[34]. W wypowiedziach i praktyce duchowego życia Brygidy rysowała się konkretnie ważna sprawa społeczno-moralnej odpowiedzialności człowieka. Dodajmy, że w etyce protestancko-skandynawskiej wieków późniejszych właśnie ta odpowiedzialność i poczucie wypełniania obowiązku było podkreślane i społecznie eksponowane oraz akcentowane.

W znaczeniu religijnym, mentalnościowym, kulturowym i społeczno-politycznym Brygida stawała się żywym łącznikiem między Europą skandynawską (nordycką) a chrześcijańską, kontynentalną (głównie odnoszącą się do świata śródziemnomorskiego, anglosaskiego, niemieckiego i częściowo słowiańskiego). W czasie swego pobytu w Rzymie, podczas licznych pielgrzymek i podróży dostrzegała różnorodność europejskich kultur, struktur prawnopaństwowych, politycznych i społeczno-gospodarczych. Zdawała sobie sprawę, że czynnikiem i środkiem integrującym społeczność naszego kontynentu jest katolicyzm.

Konsekwentnie zabiegała o wzmocnienie i podniesienie uniwersalnej roli papiestwa oraz instytucjonalno-moralną rolę klasztorów, o jedność i integrację chrześcijaństwa, a to pośrednio oznaczało unifikację, przede wszystkim duchową północnej, zachodniej i śródziemnomorskiej oraz częściowo wschodniej Europy. Idealizowała i przeceniała rolę papiestwa, które w XIV wieku przeżywało ostry kryzys instytucjonalny, moralny, religijno-dogmatyczny i społeczny. Kwestie te często poruszała w *Objawieniach*, przestrzegała i radziła (*Rev.* IV, 38, 49, 144; VI, 96). Silna pozycja papieża miała — w jej przekonaniu — konsolidować oraz integrować europejskie chrześcijaństwo. Wnioskowane Brygidy było proste i konkretne — tam, gdzie istnieje silna władza wykonawcza i prestiż religijno-moralny papieży, tam efektywnie funkcjonują struktury instytucjonalne oraz obrzędowe Kościoła na różnych szczeblach wraz z przyjętymi dogmatami oraz głoszoną nauką.

---

[34] Por. E. Piotrowska, *Brygidki w życiu monastycznym*... Także *eadem*, *Brygidki w polskiej tradycji*....

Brygida wyniosła z domu rodzinnego poczucie szacunku, oczywisty respekt oraz wolę urzeczywistniania zasad i norm prawa oraz praworządności. Konsekwencją bezpośrednią takiej postawy był upowszechniany przez Brygidę wzorzec państwa skonsolidowanego wewnętrznie oraz z silną władzą wykonawczą. Była przeciwniczką wszelkich wojen, a sprawiedliwy pokój urastał w jej przekonaniu do cnoty chrześcijańskiej i był przejawem wypełniania więzi człowieka z Bogiem (*Rev.* II, 26). Przykładała dużą wagę do dobrze przemyślanej, ostrożnej i tolerancyjnej wobec innych państw, społeczności i kultur polityki zagranicznej. Wytłumaczalne są więc jej osobiste kontakty i doraźna krytyka stylu uprawiania przez króla Szwecji Magnusa Erikssona tzw. szwedzkiej polityki wschodniej. Brygida była bowiem nieufnie ustosunkowana do szerzenia katolicyzmu siłą, chodziło zwłaszcza o ekspansjonistyczny styl organizowania krucjat przeciwko „innowiercom", w których interes polityczny Szwedów górował nad racjami religii. Krytykowała szwedzkie wojny z Nowogrodem Wielkim, przyjmujące charakter religijny, a przecież większość ludności tego kupieckiego państwa należała do Kościoła prawosławnego. Były to konflikty ideologiczno-polityczne i równocześnie zbrojne pomiędzy chrześcijanami. W konflikcie i duchowym antagonizmie katolików z innymi też chrześcijańskimi „innowiercami i kacerzami", Szwedka proponowała dialog i wolę porozumienia, zatem środki polityczno-społecznej komunikacji wyłącznie pokojowe i tolerancyjne, które zawierało mistyczne myślenie Brygidy, powołujące się na „nakazy" Jezusa Chrystusa i Matki Bożej. W tekście *Objawień* nie znajdujemy żadnych wypowiedzi przeciwko muzułmanom, a jej pielgrzymowanie do Palestyny, do grobu Chrystusa przyjmuje dzisiejszym rozumieniu charakter, rzec można by, proekumeniczny, gdyż ukrzyżowany Chrystus cierpiał i zmarł za wszystkich ludzi.

VI.

Poruszając w *Objawieniach* problemy z zakresu kultury mistycznej i wyjaśniając prawdy moralno-religijne natury uniwersalnej, Brygida tworzyła średniowieczną literaturę europejską o treści sakralnej i chrześcijańskiej.

W 2003 r. w Szwecji obchodzono 700-lecie jej urodzin. Wyraźnie podkreślano motywy jej życia i działalności szwedzkiego pochodzenia, rodowodu bałtycko-skandynawskiego (Mistyczka Północy), jak też europejskiego. Pojawiło się nawet papieskie określenie św. Brygidy jako patronki Europy[35].

[35] Razem z Katarzyną ze Sieny (żyjącą również w XIV wieku) i ofiarą hitlerowskiego barbarzyństwa Edytą Stein w dowód zasług uznana została przez papieża Jana Pawła II za patronkę Europy. Por. Jan Paweł II, *List Apostolski, Motu proprio, 1 października 1999*, [w:] Europa jutra. Jana Pawła II wizja Europy, red. A. Sujka , Wydawnictwo M, Kraków 2000, s. 109-112.

W katolickich kręgach religijno-duchowych, zwłaszcza od lat 90. XX w., zwracano coraz większą uwagę nie tylko na średniowieczny wymiar jej mistyki i działalności społeczno-religijnej (zwłaszcza klasztornej), ale również na duże możliwości dostosowania wzorców jej pobożności, tolerancji i kobiecego odczuwania spraw społecznych do potrzeb człowieka współczesnej Europy.

Papież Jan Paweł II nazwał ją „zwiastunką i prorokinią czasów współczesnych", która mimo upływu wieków, wzywa do odnowy wewnętrznej, zakorzenionej w trwałych wartościach Ewangelii.

Już w początkach XX w. szwedzki biskup protestancki Nathan Söderblom, będąc zwolennikiem ponadnarodowego i społecznego w swej naturze ruchu ekumenicznego protestantów, uznał św. Brygidę za patronkę tych działań.

Pobożność (także ta mistyczna w rozumieniu Brygidy) — jak sądzę — ma sens, jeśli dotyczy i przenika życie praktyczne, jeśli jest drogowskazem dla osobistych i zbiorowych, etycznie pozytywnych działań i przemyśleń człowieka. Święta Brygida była rzecznikiem wzorca pobożności zbiorowej w wymiarach uniwersalnych i kontynentalnych, w historycznym i geograficznym uwarunkowaniu.

Ewa Piotrowska

„Practical Mysticism" in Birgitta's of Sweden Life and Literary Achievement

Abstract

Birgitta of Sweden is regarded as an important personality in late Scandinavian Middle Ages. Her work *Revelations* was an undeniable contribution to Swedish and European literature of her time. The article discusses the character of Birgitta's mystical experience, as well as its influence on her actions and conduct. Scandinavian specificity of the great Swede's doings has also been emphasized in the text.

Keywords: Birgitta of Sweden, mysticism, revelations, practicism, monasticism, mariocentrism, women's literature.